Regeringens proposition 1991/92:46

om överförande av frihetsberövade personer för vittnesförhör m.m. utomlands

Prop.
1991/92:46

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 24 oktober 1991.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Gun Hellsvik

Propositionens huvudsakliga innehåll

Sverige deltar i internationellt samarbete på brottmålsområdet bl.a. genom att vara anslutet till 1959 års europeiska konvention om inbördes rättshjälp i brottmål (rättshjälpskonventionen). När Sverige tillträdde rättshjälpskonventionen gjordes förbehåll beträffande artikel 11 i konventionen som bl.a. innehåller regler om att en person som är berövad friheten i en stat skall kunna kunna höras som vittne i samband med utredning av brott eller vid en rättegång i en annan stat. Någon sådan rättshjälp som avses i artikel 11 lämnas således inte av Sverige.

I propositionen föreslås nu – i linje med de ifrågavarande bestämmelserna i konventionen – att en person som är berövad friheten i Sverige, efter begäran från en främmande stat, skall kunna föras över till den främmande staten för förhör eller konfrontation i samband med utredning om brott eller vid rättegång. Som förutsättning för att ett sådant överförande skall kunna ske skall gälla bl.a. att förhöret eller konfrontationen avser annat än den frihetsberövades egen brottslighet och att den frihetsberövade samtycker till åtgärden. Lagändringen gör det möjligt för Sverige att återta förbehållet beträffande artikel 11. En följd av att Sverige återtar förbehållet är att svenska myndigheter på motsvarande sätt hos en främmande stat kan begära att en frihetsberövad person i den staten skall föras över till Sverige för förhör eller konfrontation.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 1992.

1 *Riksdagen 1990/91. 1 saml. Nr 46*

1 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet

Härigenom förskrivs i fråga om lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet

dels att nuvarande 2 § skall betecknas 8 § och ha följande lydelse,

dels att det närmast före 1 § skall införas en ny rubrik "Informationsutbyte",

dels att det i lagen skall införas sex nya paragrafer, 2 – 7 §§, samt närmast före 2, 6, 7 och 8 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Vittnesförhör m.m. med frihetsberövade personer
	Överförande av en frihetsberövad person till en främmande stat
	2 §
	En person i Sverige, som är berövad friheten, får efter framställning från en främmande stat föras över till den staten för förhör eller konfrontation i samband med förundersökning eller vid rättegång, om förhöret eller konfrontationen avser annat än den frihetsberövades egen brottslighet.
	3 §
	En framställning om överförande skall avslås, om den frihetsberövade inte samtycker till åtgärden. En framställning får också avslås,
	1. om ett överförande medför att tiden för frihetsberövandet förlängs,
	2. om den frihetsberövades närvaro behövs i ett brottmål som handläggs här i landet,
	3. om den gärning som framställningen avser inte motsvarar brott enligt svensk lag eller om den utgör ett politiskt eller militärt brott, eller
	4. om andra tvingande skäl talar mot ett överförande.
	Om framställningen bifalls, skall det framgå av beslutet när den frihetsberövade senast skall återföras till

Sverige eller, i förekommande fall, försättas på fri fot.

4 §

En framställning om överförande skall på diplomatisk väg ges in till utrikesdepartementet, om inte Sverige i förhållande till den främmande staten har kommit överens om en annan ordning. Framställningen prövas av regeringen.

Framställningen skall innehålla uppgift om

1. den frihetsberövades namn och var han är omhändertagen,

2. den brottsliga gärningen samt tid och plats där den ägde rum,

3. vad förhöret eller konfrontationen skall avse, och

4. hur lång tid den frihetsberövade behöver närvara i den främmande staten.

5 §

Om det inte är uppenbart att framställningen skall avslås, skall yttrande över framställningen inhämtas från den myndighet som svarar för omhändertagandet av den frihetsberövade, Myndigheten skall i yttrandet lämna de upplysningar som kan vara av betydelse för prövningen enligt 3 §.

Överförande av en frihetsberövad person till Sverige

6 §

En i främmande stat frihetsberövad person som efter framställning från en svensk domstol eller åklagare förs över till Sverige för förhör eller konfrontation skall tas i förvar av polismyndighet.

Transport av en frihetsberövad person genom Sverige

7 §

Chefen för justitiedepartementet kan meddela tillstånd till transport genom Sverige av en i främmande stat frihetsberövad person som skall

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	föras över till en annan stat för förhör eller konfrontation. Meddelas sådant tillstånd, får polismyndigheten vid behov ta den överförde i förvar.
	En framställning om tillstånd som avses i första stycket skall göras i den ordning som anges i 4 § första stycket.

Immunitet för vissa vittnen m.fl.

8 §

I den utsträckning det har avtalats i en överenskommelse som Sverige har ingått med främmande stat, får den som efter kallelse i enlighet med överenskommelsen har rest in i Sverige från den främmande staten för att höras eller på annat sätt medverka vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott inte lagföras, berövas sin frihet eller på annat sätt underkastas inskränkning i denna på grund av handling, underlåtenhet eller dom som härrör från tiden före inresan i Sverige och som, när det gäller en tilltalad, inte är avsedd med kallelsen.	I den utsträckning det har avtalats i en överenskommelse som Sverige har ingått med främmande stat, får den som efter kallelse i enlighet med överenskommelsen har rest in i Sverige från den främmande staten för att höras eller på annat sätt medverka vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott inte lagföras *eller, i vidare mån än som följer av 6 §,* berövas sin frihet eller på annat sätt underkastas inskränkning i denna på grund av handling, underlåtenhet eller dom som härrör från tiden före inresan i Sverige och som, när det gäller en tilltalad, inte är avsedd med kallelsen.

Immuniteten upphör om den som rest hit stannar kvar i Sverige trots att han haft möjlighet att lämna landet under en sammanhängande tid av femton dagar från det att han har fått besked från myndigheten om att hans närvaro inte längre krävs, eller om han, efter att ha lämnat landet, återvänder hit.

Innehåller överenskommelsen bestämmelse att immuniteten skall ha mindre omfattning än som nu angetts, gäller i stället den bestämmelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1992.

2 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 43 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
43 §	
Intagen skall inställas vid domstol eller vid nämnd som avses i 37 kap. brottsbalken, om domstolen eller nämnden begär det. Begär annan myndighet att intagen skall inställas inför denna, prövar kriminalvårdsstyrelsen om det skall ske. I anslutning till inställelse varom nu är fråga får intagen tillfälligt placeras i allmänt häkte, om det behövs av säkerhetsskäl.	
Tiden för inställelse som avses i första stycket inräknas i verkställighetstiden.	Tiden för inställelse som avses i första stycket inräknas i verkställighetstiden. *Detsamma gäller tid som intagen vistas utanför anstalt med stöd av 2 § lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet.*
Åtalas intagen, skall han på begäran erhålla den lättnad i verkställigheten som erfordras för utförande av hans talan i målet.	

Denna lag träder i kraft den 1 april 1992.

3 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott

Härigenom föreskrivs att 22 § lagen (1957:668) om utlämning för brott skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
22 §[1]	
Regeringen beslutar om ersättning av allmänna medel till offentlig försvarare för arbete hos regeringen.	Regeringen *eller justitiedepartementet* beslutar om ersättning av allmänna medel till offentlig försvarare för arbete hos regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1992.

[1] Senaste lydelse 1983:227.

4 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

Härigenom föreskrivs att 20 § lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	20 §[1]
Fråga om ersättning av allmänna medel till offentlig försvarare prövas, förarbete hos regeringen av denna och för arbete hos riksåklagaren av denne.	Fråga om ersättning av allmänna medel till offentlig försvarare prövas, för arbete hos regeringen av denna *eller av justitiedepartementet* och för arbete hos riksåklagaren av denne.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1992.

[1] Senaste lydelse 1983:228.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 24 oktober 1991

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Hellsvik

Proposition om överförande av frihetsberövade personer för förhör m.m. utomlands

1 Inledning

I promemorian (Ds Ju 1987:12) Beslag, kvarstad och vittnesförhör i internationella förhållanden, som upprättades inom justitiedepartementet år 1987, föreslogs dels vissa bestämmelser om användning av tvångsmedlen beslag och kvarstad på begäran av främmande stat, dels en ny lag om vittnesförhör med frihetsberövade personer i internationella förhållanden.

Efter remissbehandling av promemorian utarbetades en proposition om beslag och kvarstad i internationella förhållanden (prop. 1989/90:82). Förslagen i propositionen antogs av riksdagen (JuU30, rskr. 264) och de nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 1990 (SFS 1990:273-276).

Jag avser nu att ta upp den kvarstående frågan om överförande av frihetsberövade personer för förhör m.m. utomlands. Till protokollet i detta ärende bör fogas promemorians lagförslag i den delen som *bilaga 1* och en förteckning över remissinstanserna som *bilaga 2*. En sammanställning över remissvaren finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 87-1902).

Jag tar i detta lagstiftningsärende också upp en fråga om beslutanderätten när det gäller att fastställa ersättning till offentlig försvarare i utlämningsärenden som avgörs av regeringen.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 12 september 1991 att inhämta lagrådets yttrande över de lagförslag om vittnesförhör m.m. i internationella förhållanden som utarbetats i ärendet. De till lagrådet remitterade lagförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Lagrådet har lämnat lagförslagen utan erinran. Lagrådets granskning har lett till några mindre redaktionella ändringar av lagförslagen.

2 Allmän motivering

2.1 Bakgrund

Sverige har sedan gammalt lämnat inbördes rättshjälp i brottmål till främmande stater i den utsträckning som vår *lagstiftning* tillåter. Sådan rättshjälp lämnas i princip både till stater som Sverige har träffat överenskommelse med om inbördes rättshjälp i brottmål och sådana stater som inte kan stödja en framställning om rättshjälp på en särskild överenskommelse. I fråga om bevisupptagning gäller t.ex. att en främmande stat enligt lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol – oavsett om en överenskommelse mellan den främmande staten och Sverige föreligger eller inte – kan begära medverkan av svensk domstol avseende åtgärder som hör till rättegången i den främmande staten. Det kan gälla förhör med en part i rättegången eller bevisupptagning genom att höra ett vittne eller en sakkunnig eller genom att hålla syn.

Samarbetet med andra stater vad gäller inbördes rättshjälp i brottmål bygger dock främst på *konventioner och bilaterala avtal*. Sådana överenskommelser mellan staterna är ofta att föredra eftersom de normalt skapar en större klarhet mellan staterna under vilka förutsättningar som rättshjälp kan lämnas och underlättar den rent praktiska hanteringen. Överenskommelser som bygger på ömsesidighet innebär vidare att en stat som är villig att lämna en viss typ av rättshjälp i allmänhet också kan räkna med att få motsvarande hjälp från andra stater.

Den viktigaste överenskommelsen på området är den i Strasbourg år 1959 undertecknade *europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål* (se prop. 1961:48 samt SÖ 1968:15 och 1977:88). Sverige har tillträtt den konventionen, som för Sveriges del trädde i kraft den 1 maj 1968. Förutom Sverige är numera följande stater och områden anslutna till konventionen: Belgien, Danmark, Finland, Frankrike jämte besittningar, Grekland, Island, Israel, Italien, Liechtenstein, Luxemburg, Nederländerna med Aruba, Norge, Schweiz, Spanien, Turkiet, Tyskland och Österrike.

I konventionen åtar sig de fördragslutande staterna att i enlighet med konventionens bestämmelser i största möjliga utsträckning lämna varandra rättshjälp i brottmål som handläggs av en *judiciell myndighet i en annan konventionsstat*. De former av rättshjälp som regleras i konventionen gäller bl.a. bevisupptagning, husrannsakan och beslag för bevisändamål, delgivning och utlämnande av straffregisterutdrag.

När Sverige år 1967 ratificerade konventionen gjorde vi *förbehåll beträffande vissa av artiklarna*. Ett sådant förbehåll gjordes beträffande artikel 2 i konventionen. Enligt den artikeln kan en framställning enligt konventionen avslås av den anmodade staten, bl.a. om gärningen är av politisk natur eller om den begärda åtgärden kan anses kränka landets suveränitet, medföra fara för dess säkerhet eller strida mot dess allmänna rättsprinciper (ordre public) eller mot andra för den anmodade staten väsentliga intressen. Sverige har gjort de förbehållen beträffande artikel 2 att en framställning om rättshjälp dessutom kan avslås a) om den gärning som framställningen avser inte är belagd med straff enligt svensk lag, b) om förundersökning rörande

gärningen har inletts i Sverige eller i tredje stat, c) om den i den ansökande staten misstänkte personen i Sverige eller i tredje stat har åtalats för gärningen eller dom har meddelats rörande gärningen, d) om i Sverige eller i tredje stat beslut har fattats att nedlägga förundersökning eller åtal för gärningen eller att inte inleda förundersökning eller väcka åtal för gärningen och e) om straff för brottet är förfallet enligt svensk lag.

Sverige har vidare gjort förbehåll beträffande *artikel 11* i konventionen som gäller överförande och transitering av frihetsberövade personer för förhör eller konfrontation utomlands. I promemorian föreslogs att Sverige skall återta detta förbehåll. Jag återkommer i följande avsnitt till det närmare innehållet i artikel 11 och vissa andra artiklar som har samband med den.

Enligt *artikel 23* i konventionen skall en stat som gjort förbehåll beträffande en eller flera bestämmelser i konventionen återta detta så snart omständigheterna så medger (punkt 2). En avtalsslutande part som har gjort förbehåll beträffande en bestämmelse har enligt samma artikel inte rätt att i vidare mån än den själv har godtagit bestämmelsen kräva tillämpning av densamma från en annan parts sida (punkt 3).

I förhållande till *de nordiska länderna* lämnar Sverige i åtskilliga hänseenden en mera långtgående rättshjälp än vad som följer av den europeiska rättshjälpskonventionen. Bl.a. har frågan om nordisk vittnesplikt lösts genom enhetlig lagstiftning i de nordiska länderna. De svenska bestämmelserna på området finns i lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt. Vidare har Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige undertecknat en överenskommelse år 1974 om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning (SÖ 1975:42, cirkulär 1975:301).

Det kan här nämnas att man inom ramen för *Förenta Nationernas Ekonomiska och Sociala Råd (UNESCO)* arbetar med en s.k. modellkonvention om inbördes rättshjälp i brottmål. Sverige deltar i det arbetet tillsammans med många andra länder. Avsikten är att konventionen skall utgöra modell för de bilaterala avtal som ingås på detta område. Bland de bestämmelser som övervägs i sammanhanget finns regler om överförande av frihetsberövade personer till andra stater för att medverka vid utredning av brott eller i samband med rättegång.

2.2 Närmare om den europeiska rättshjälpskonventionen

Som jag nyss nämnde innehåller *artikel 11* i konventionen bestämmelser om överförande av personer som är frihetsberövade för förhör eller konfrontation utomlands. Reglerna innebär att en person som är berövad friheten skall föras över till den stat där förhöret eller konfrontationen skall äga rum, om personlig inställelse begärs av konventionsstaten (*punkt 1*).

En framställning om överförande får vägras under vissa angivna förutsättningar (*punkt 1 a – d*). Det kan ske om den som skall överföras inte samtycker till åtgärden, om hans närvaro behövs i en pågående rättegång i den anmodade staten, om ett överförande skulle kunna leda till att tiden för frihetsberövandet förlängs eller om andra tvingande skäl talar mot ett överförande till den ansökande statens område.

Artikel 11 punkt 2 innehåller bestämmelser om transitering av personer

som är frihetsberövade. Enligt bestämmelserna skall transitering genom en tredje konventionsstats område i princip beviljas, om justitiedepartementet i den ansökande staten begär det och bifogar erforderliga handlingar. Transitering av egna medborgare får dock vägras.

Enligt *artikel 11 punkt 3* skall den som har överförts till en annan stat hållas i förvar på den ansökande statens område, liksom i förekommande fall på tredje stats område, såvida inte den anmodade staten begär att han försätts på fri fot.

I nära samband med artikel 11 står bestämmelserna i artikel 12. Den artikeln föreskriver en tidsbegränsad immunitet för bl.a. vittnen som inställer sig på den ansökande statens område. Sådana bestämmelser återfinns för svenskt vidkommande numera i 2 § lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet.

Av *artikel 20* i konventionen framgår att ersättning för kostnader som uppstått på den anmodade statens område för transport enligt artikel 11 av personer som berövats friheten får utkrävas av den ansökande staten. Denna bestämmelse utgör ett av de få fall där ersättningsanspråk kan ställas enligt konventionen.

I *artikel 23 punkt 3* finns en s.k. reciprocitetsbestämmelse. En avtalsslutande part som gjort förbehåll i något avseende kan inte i vidare mån än den själv har godtagit en bestämmelse kräva att en annan part skall tillämpa den.

Av de 18 stater som hittills har tillträtt konventionen har, utöver Sverige, endast Finland och Grekland gjort förbehåll mot artikel 11 i dess helhet. Åtta stater – Frankrike, Island, Italien, Liechtenstein, Spanien, Schweiz, Turkiet och Israel – har inte gjort något förbehåll. Två stater – Österrike och Tyskland – har godtagit artikeln i dess helhet men har förklarat att de alltid avser att utnyttja de möjligheter att vägra efterkomma framställningen som anges i punkt 1 a – c. Danmark och Norge har gjort förbehåll såvitt avser artikel 11 punkt 2, dvs. transitering genom dess territorier. Belgien, Luxemburg och Nederländerna har i fråga om transitering gjort ett begränsat förbehåll som innebär att transitering medges endast under vissa förutsättningar. Dessa fem stater har dock inte förbehållit sig några begränsningar i skyldigheten att föra över frihetsberövade personer till andra konventionsstater för förhör eller konfrontation i den utsträckning artikeln föreskriver.

2.3 Bör det svenska förbehållet återkallas?

Som framhålls i promemorian var *motivet till att man från svensk sida gjorde förbehåll* beträffande artikel 11 i konventionen att det enligt då gällande svensk rätt inte var möjligt att i annan ordning än i samband med utlämning för brott lämna bistånd vid brottsutredning i en annan stat på det sätt som avses i artikeln. Med hänsyn till att utlämning inte kunde komma i fråga ansågs ett förbehåll böra göras av innebörd att artikeln inte skulle tillämpas från svensk sida (se prop. 1961:48 s. 11). Det konstaterades i sammanhanget att en följd av det ställningstagandet var att det inte blev möjligt att t.ex. påräkna inställelse vid svensk domstol av ett vittne som hade berövats friheten i en annan stat. I stället fick man falla tillbaka på den möjlighet som fanns enligt svensk lagstiftning att höra vittnet vid bevisupptagning inför den utländska domstolen.

Sverige är i dag relativt ensamt i Europa om att vägra internationell rättshjälp som består i att föra över en person som är berövad friheten till en annan stat för förhör eller konfrontation i en där pågående rättegång eller förundersökning. Jag kan inte se att det numera föreligger några sakliga skäl som talar mot att lämna bistånd i detta hänseende, särskilt med tanke på möjligheten att vägra överförande om den som skall höras inte samtycker till åtgärden.

För ett återtagande av förbehållet talar också med styrka att konventionsstaterna är förpliktade att återta gjorda förbehåll så snart omständigheterna medger det och att olika konventioner som Sverige har tillträtt eller kan ha intresse av att tillträda, såväl bilaterala som multilaterala, ofta innehåller bestämmelser om överförande av frihetsberövade personer till andra konventionsstater för vittnesförhör. Sådana bestämmelser finns bl.a. i den av Förenta Nationerna nyligen antagna och av Sverige ratificerade konventionen om olaglig hantering av narkotika (se prop. 1990/91:127 bil. 1 artikel 7 p. 4, JuU32, rskr. 323). I och med den allt större rörligheten i Europa är det uppenbart att det finns ett starkt och växande behov av att kunna överföra frihetsberövade personer för förhör m.m. mellan de europeiska länderna.

Jag ställer mig alltså – i likhet med remissinstanserna – bakom promemorieförslaget att Sverige bör återta förbehållet beträffande artikel 11 i rättshjälpskonventionen. I detta sammanhang kan också nämnas att man från domstolshåll har framhållit vikten av att i allvarliga brottmål kunna höra nyckelvittnen direkt inför svensk domstol, något som i dag inte kan ske om de är frihetsberövade utomlands.

Ett återtagande av förbehållet beträffande artikel 11 får konsekvenser även för förbehållet beträffande artikel 2 i konventionen. Som jag tidigare redovisat (se avsnitt 2.1) har Sverige gjort ett allmänt förbehåll om att en framställning om rättshjälp enligt konventionen kan avslås under vissa förutsättningar, bl.a. om kravet på s.k. dubbel straffbarhet inte är uppfyllt, om förundersökning rörande gärningen har inletts i Sverige eller om den person som är misstänkt för brott i den främmande staten har åtalats i Sverige eller om dom beträffande gärningen har meddelats i Sverige. Om förbehållet beträffande artikel 11 i konventionen återtas och en särskild lagreglering införs om överförande av frihetsberövade personer för förhör utomlands, är det naturligt att lagstiftningen uttömmande reglerar under vilka förutsättningar ett överförande får ske. Det finns därför anledning att ifrågasätta om de nu nämnda förbehållen beträffande artikel 2 skall omfatta också rättshjälp som avses i artikel 11 eller om de kan undvaras eller begränsas på något sätt.

Som jag tidigare varit inne på (se avsnitten 2.1 och 2.2) medger rättshjälpskonventionens artikel 2 och artikel 11 att framställningar om överförande av frihetsberövade personer avslås på vissa särskilt angivna grunder. Dessa avslagsgrunder lämnar i normalfallet gott handlingsutrymme för att slå vakt om svenska intressen. Konventionen innehåller emellertid inga krav på att den brottsliga gärning som ligger till grund för en framställning om rättshjälp skall vara straffbar även i det land som skall lämna rättshjälpen (dubbel straffbarhet). En sådan vägransgrund är enligt min mening nödvändig när det gäller rättshjälp som avses i artikel 11 och överensstämmer med vad som i Sverige gäller vid framställningar om bevisupptagning på begäran av främ-

mande stat (se 1 § lagen, 1946:816, om bevisupptagning åt utländsk domstol). Sverige bör enligt min mening kunna avslå en framställning om överförande av en frihetsberövad person till en främmande stat, om den gärning som avses med framställningen inte motsvarar brott enligt svensk lag.

I samband med att Sverige återtar förbehållet enligt artikel 11 bör Sverige därför anmäla att det förbehåll i fråga om krav på dubbel straffbarhet som Sverige gjorde vid tillträdet till konventionen också gäller vid framställningar om rättshjälp enligt artikel 11, men att de förbehåll som i övrigt gjordes beträffande artikel 2 inte kommer att tillämpas vid sådana framställningar.

Danmark och Norge har, som jag tidigare nämnde, gjort förbehåll beträffande bestämmelserna om *transitering av frihetsberövade personer* över en tredje konventionsstats område. Behovet av transitering över de nordiska ländernas territorier kan med hänsyn härtill inte förväntas vara särskilt stort. Om Sverige gör ett förbehåll beträffande konventionens bestämmelser i detta hänseende kan vi emellertid, på grund av reciprocitetsbestämmelsen i artikel 23 punkt 3, inte påräkna transiteringstillstånd från andra konventionsstater. Med hänsyn till det nu sagda finns det enligt min mening inte anledning att göra förbehåll i fråga om transitering. Skulle omständigheterna i något fall vara stötande föreligger möjligheter att vägra efterkomma framställningen om transiteringstillstånd under åberopande av ordre public (artikel 2:b i rättshjälpskonventionen). Transitering av svenska medborgare får såsom tidigare nämnts vägras.

Jag anser således att artikel 11 i rättshjälpskonventionen bör kunna godtas i dess helhet och förbehållet således återtas utan inskränkningar.

2.4 En lagreglering om överförande av frihetsberövade personer för vittnesförhör m.m. utomlands

Mitt förslag: En person i Sverige som är berövad friheten skall på begäran av en främmande stat kunna föras över till den främmande staten för förhör eller konfrontation i samband med utredning om brott eller vid rättegång, om förhöret eller konfrontationen avser annat än den frihetsberövades egen brottslighet. På motsvarande sätt skall en i utlandet frihetsberövad person kunna överföras till Sverige för förhör eller konfrontation här i landet.

Regeringen skall pröva om en framställning om överförande av en här i landet frihetsberövad person skall beviljas. En förutsättning för att ett sådant överförande skall kunna ske är bl.a. att den frihetsberövade samtycker till åtgärden. Den myndighet som svarar för omhändertagandet skall yttra sig över framställningen och uttala sig om det från andra utgångspunkter möter hinder att den frihetsberövade lämnar landet.

En frihetsberövad person som har överförts från en främmande stat till Sverige för förhör eller konfrontation skall tas i förvar av polisen under vistelsen här i landet.

Chefen för justitiedepartementet skall kunna meddela tillstånd till transport genom Sverige av en i främmande stat frihetsberövad person som skall föras över till en tredje stat för förhör eller konfrontation (transitering).

Promemorians förslag: Överensstämmer i stora drag med mitt förslag. Promemorieförslaget tar emellertid sikte endast på personer som är frihetsberövade inom ramen för kriminalvården eller som är häktade eller anhållna. Förslaget gäller inte för de s.k. administrativa frihetsberövandena, dvs. personer som t.ex. är intagna för psykiatrisk tvångsvård. Enligt promemorieförslaget skall kriminalvårdsstyrelsen och riksåklagaren vara beslutande myndigheter i fråga om de personer som skall överföras till främmande stat.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser har godtagit promemorians förslag eller lämnat det utan erinran. Ett par remissinstanser har lämnat synpunkter av främst teknisk karaktär. En remissinstans är kritisk mot förslaget att låta kriminalvårdsstyrelsen fatta beslut om överförande av frihetsberövade personer och förordar i stället att saken prövas i domstol.

Skälen för mitt förslag: Som framgår av vad jag tidigare har sagt är avsikten med det nu framlagda förslaget att Sverige i större utsträckning än vad som för närvarande sker skall kunna delta i internationellt samarbete på brottmålsområdet vad gäller inbördes rättshjälp mellan olika stater. Grunden för detta samarbete är främst den europeiska rättshjälpskonventionen,

och tanken är att det lagförslag som nu läggs fram skall göra det möjligt för Sverige att återta det förbehåll beträffande artikel 11 i konventionen som gjordes i samband med ratificeringen. Utgångspunkten vid utformningen av förslaget är således konventionens bestämmelser om överförande och transitering av frihetsberövade personer (se avsnitt 2.2). Dessa regler innebär i korthet att en person som är frihetsberövad i en stat skall överföras till en annan stat där förhöret eller konfrontationen skall äga rum, om personlig inställelse begärs av den senare staten (punkt 1). Enligt artikeln får en framställning om överförande vägras under vissa förutsättningar (punkt 1 a – d). Det gäller bl.a. om den frihetsberövade själv inte vill medverka vid förhöret eller konfrontationen. Ytterligare vägransgrunder framgår av artikel 2. Enligt den artikeln får en framställning om rättshjälp vägras i fråga om politiska brott och om det föreligger hinder av ordre public-karaktär. Av konventionens artikel 1 slutligen framgår att konventionen över huvud taget inte omfattar militära brott. Artikel 11 innehåller också bestämmelser om transitering av personer som är frihetsberövade (punkt 2) och regler om att den som har överförts till en annan stat skall hållas i förvar på den ansökande statens område (punkt 3).

Promemorieförslaget har utarbetats med beaktande av de nu angivna huvudprinciperna i konventionen, och jag ansluter mig i allt väsentligt till vad som sägs i promemorian i dessa delar. Remissinstanserna har också över lag godtagit den principiella uppläggningen av förslaget. Jag vill tillägga att promemorians förslag ligger väl i linje med det förslag till konventionstext som har diskuterats inom UNESCO, såvitt gäller den där aktuella modellkonventionen (se avsnitt 2.1).

I likhet med vad som föreslås i promemorian anser jag vidare att reglerna bör utformas så att de får generell tillämplighet och att de således bör gälla också i förhållande till stater som står utanför rättshjälpskonventionen.

I ett par hänseenden anser jag emellertid att *lagen bör ges en delvis annan utformning* än den som föreslås i promemorian. Det gäller dels frågan vilka personer som bör omfattas av reglerna, dels frågan vilken myndighet som lämpligen bör besluta i fråga om överförande av frihetsberövade personer. Jag kommer i det följande att i förhållande till promemorieförslaget också föreslå ett par mindre ändringar vad gäller möjligheten till avslag av framställningar om överförande eller transitering av frihetsberövade personer. Slutligen skall jag ta upp frågan om lagförslagets tekniska utformning.

Promemorieförslaget innebär att endast personer som är intagna i kriminalvårdsanstalt eller är anhållna eller häktade kan komma i fråga för överförande till en främmande stat. De personer som är frihetsberövade inom ramen för den psykiatriska tvångsvården, socialtjänsten eller smittskyddet faller utanför *lagens tillämpningsområde*. Frågan diskuteras inte närmare i promemorian och inte heller har någon av remissinstanserna haft synpunkter på förslaget i denna del.

Enligt min mening är den tolkning av rättshjälpskonventionens bestämmelser i detta hänseende som kommer till uttryck i promemorian alltför snäv. I konventionen används uttrycket "en person som är föremål för frihetsberövande" utan att det görs någon inskränkning av innebörd att konventionen skulle omfatta endast frihetsberövade personer som har begått el-

ler är misstänkta för brott. Syftet med konventionen talar också för att någon sådan inskränkning knappast har varit avsedd. Meningen är ju att personer som har något att bidra med i en rättegång i en främmande stat inte skall vara förhindrade att närvara vid rättegången enbart av det skälet att de är berövade friheten. Med hänsyn till det nu sagda anser jag det bäst förenligt med konventionens bestämmelser att låta den föreslagna lagen omfatta alla typer av frihetsberövanden, alltså även sådana som har skett på administrativ väg. Det betyder att personer som tvångsvis är omhändertagna t.ex. med stöd av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt smittskyddslagen (1988:1472) bör omfattas av förslaget och kunna överföras till en främmande stat för förhör eller konfrontation under de förutsättningar i övrigt som anges i lagen.

Med ett sådant tillämpningsområde för lagstiftningen är det inte möjligt att, som föreslås i promemorian, låta kriminalvårdsstyrelsen och riksåklagaren besluta i de frågor som här avses. Dessa myndigheter har inget tillsynsansvar avseende den psykiatriska tvångsvården, socialtjänsten eller smittskyddet och bör således inte fatta beslut som rör frihetsberövade personer på dessa områden. Inte heller anser jag det lämpligt att vid sidan av kriminalvårdsstyrelsen och riksåklagaren låta ytterligare en myndighet, t.ex. socialstyrelsen, *vara beslutande myndighet* såvitt gäller de administrativt frihetsberövade. En sådan ordning skulle leda till att inte mindre än tre centrala myndigheter gavs uppgifter på området, vilket inte kan anses motiverat med hänsyn till det antal ärenden som det kan bli fråga om. Enligt uppgift från de åklagarmyndigheter som främst berörs av internationellt samarbete på brottmålsområdet uppgår i dag antalet ärenden där frihetsberövade personer i Sverige hörs på begäran av främmande stat till högst 10 per år. Det finns skäl att tro att antalet ärenden där frihetsberövade personer i Sverige kommer att begäras överförda till främmande stat med stöd av den nya lagen kommer att ligga på en motsvarande nivå.

Det begränsade antalet ärenden och önskvärdheten av att få en enhetlig praxis talar för att beslutanderätten i dessa frågor bör ligga hos en myndighet. För egen del skulle jag kunna tänka mig att t.ex. justitiekanslern eller möjligen en centralt placerad domstol skulle kunna handlägga ärendena. Jag har emellertid vid mina överväganden slutligen stannat för att beslutanderätten tills vidare bör ligga hos regeringen. Det har visserligen varit en strävan under senare år att försöka avlasta regeringen de renodlade förvaltningsärendena. Jag anser emellertid att de bedömningar som kan komma att behöva göras i dessa ärenden många gånger är av sådan art att uppgiften, i vart fall i ett inledande skede, inte lämpligen bör anförtros någon annan än regeringen. Skälen till mitt ställningstagande är följande.

Den lagstiftning som nu föreslås kommer att gälla inte bara i förhållande till stater som är anslutna till den europeiska rättshjälpskonventionen utan även till andra stater. I flertalet stater som kan tänkas utnyttja den svenska lagstiftningen råder i dag stabila förhållanden från säkerhetssynpunkt. Det finns emellertid anledning räkna med att även länder som är invecklade i krig eller där krigsrisken är överhängande kan komma att göra framställ-

ningar om överförande av frihetsberövade personer. Svenska myndigheter har ett ansvar för säkerheten för de personer som är berövade friheten här i landet. Av detta ansvar följer att en frihetsberövad person inte skall föras över till en främmande stat, om det finns en risk för att han kan komma till skada på grund av krigshandlingar, attentat eller liknande i den främmande staten. Vid prövningen av en sådan framställning är det därför naturligt att de kunskaper utnyttjas som finns inom regeringskansliet om det säkerhetspolitiska läget i det land som gjort framställningen.

Enligt rättshjälpskonventionen kan vidare en framställning om överförande av en frihetsberövad person avslås, om den gärning som framställningen avser utgör ett politiskt eller militärt brott. Även vid de bedömningar som måste göras i dessa hänseenden kan det enligt min mening vara lämpligt att utnyttja de särskilda kunskaper som finns inom regeringskansliet.

Jag vill här tillägga att enligt den europeiska konventionen om bekämpande av terrorism (SÖ 1977:12) som Sverige är ansluten till skall vissa brott, bl.a. vissa typer av grova våldsbrott, inte betraktas som politiska brott. Det föreskrivs uttryckligen i den konventionen (artikel 8) att begärd rättshjälp inte får vägras enbart på grund av att rättshjälpen bedöms avse brott av politisk natur (se också prop. 1976/77:124 s. 32 ff. och 1 § andra stycket lagen, 1946:816, om bevisupptagning åt utländsk domstol). Med hänsyn härtill anser jag att promemorians förslag att politiska brott alltid skall utgöra grund för avslag på en begäran om rättshjälp är alltför kategorisk. Enligt min mening bör avslagsgrunden för politiska brott göras fakultativ, vilket för övrigt ligger i linje med rättshjälpskonventionens bestämmelser. Regeringen skall alltså kunna avslå en framställning om överförande av en frihetsberövad person på den grunden, men det skall inte vara obligatoriskt.

När det gäller *handläggningen* av dessa ärenden i övrigt ansluter jag mig till promemorians förslag att en framställning på sedvanligt sätt bör ges in till utrikesdepartementet. Med hänsyn till att den frihetsberövade enligt förslaget skall ge sitt samtycke till överförande, bör yttrande om den frihetsberövades inställning i saken inhämtas från den myndighet som svarar för omhändertagandet. Mitt förslag innebär vidare – i linje med rättshjälpskonventionens bestämmelser – att en framställning om överförande får vägras också om andra vägande skäl talar mot ett överförande. Den myndighet som svarar för omhändertagandet av den frihetsberövade bör därför också göra en egen bedömning av om något hinder möter mot att den frihetsberövade överförs till den främmande staten. Ett sådant hinder kan vara att en sedan länge planerad domstolsförhandling i brottmål som den frihetsberövade måste närvara vid kommer att äga rum under den aktuella tiden eller att den person som avses med framställningen är sjuk och därför inte kan närvara vid utredning eller domstolsförhandling utomlands. Jag återkommer till de bestämmelser i lagen som reglerar dessa förhållanden i samband med att jag närmare kommenterar de enskilda paragraferna.

I övrigt krävs en bestämmelse om omhändertagande av frihetsberövade personer som kommer till Sverige för att här närvara i samband med förundersökning eller vid en rättegång. I fråga om de närmare detaljerna vad gäller den bestämmelsen hänvisar jag till specialmotiveringen.

Artikel 11 i rättshjälpskonventionen föranleder också regler om tillstånd

till *transitering av frihetsberövade personer* genom Sverige. I promemorian föreslås den begränsningen att tillstånd till transitering inte får meddelas svenska medborgare, såvida inte förhöret skall äga rum i något av de nordiska länderna. Jag anser inte att någon sådan begränsning är nödvändig. I de fall där frågan om transitering uppkommer ligger det sannolikt i de flesta fall i den frihetsberövades eget intresse att medverka vid förhöret eller konfrontationen utomlands. Ett direkt förbud att medge transitering genom Sverige skulle då framstå som ett omotiverat hinder. Om den frihetsberövade inte vill medverka vid förhör utomlands, kan han enligt konventionens bestämmelser motsätta sig ett överförande. I flertalet länder är detta tillräckligt för att något överförande inte skall komma i fråga. Jag anser därför att bestämmelsen bör utformas så att regeringen kan meddela tillstånd till transport. Skulle förhållandena i det enskilda fallet vara sådana att transitering framstår som stötande, kan framställningen alltså avslås.

I promemorian föreslås vidare att ärenden om tillstånd till transitering skall avgöras av chefen för utrikesdepartementet. Jag anser för egen del att dessa frågor, i överensstämmelse med vad som gäller för transiteringsärenden enligt 26 § lagen (1957:668) om utlämning för brott, lämpligen bör avgöras av chefen för justitiedepartementet.

I detta sammanhang vill jag också beröra de föreslagna reglernas förhållande till reglerna om utlämning för brott. Enligt 2 § utlämningslagen får svenska medborgare inte utlämnas. Att en svensk medborgare, som överförs hit för att t.ex. höras som vittne i en rättegång, efter avslutat förhör återförs till den främmande staten för att där fortsätta straffverkställigheten möter dock inte hinder från utlämningssynpunkt. Överförande för förhör eller konfrontation enligt de föreslagna reglerna är ett i särskild ordning reglerat förfarande och utlämningslagens regler blir över huvud taget inte tillämpliga i dessa fall.

Till sist några ord om *lagförslagets tekniska utformning*. Inom justitiedepartementet har inletts en översyn av de internationella straffprocessuella frågorna. Arbetet syftar till att skapa en mer enhetlig och modern lagstiftning som kan svara mot de krav som i dag ställs i det internationella samarbetet. Arbetet är emellertid omfattande och någon mer heltäckande lagstiftning kan knappast bli färdig förrän tidigast om ett par år. Regeringen lade under våren 1991 fram en proposition om informationsutbyte i internationella förhållanden (se prop. 1990/91:131). Den i propositionen föreslagna nya lagen med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet antogs av riksdagen (se JuU28, rskr. 297) och trädde i kraft den 1 juli 1991 (SFS 1991:435). Tanken har varit att den lagen skall bilda utgångspunkt för det fortsatta lagstiftningsarbetet vad gäller de internationellt straffprocessuella frågorna (se anf. prop. s. 10). Mot den nu angivna bakgrunden är det enligt min mening lämpligt att de föreslagna nya reglerna om överförande av frihetsberövade personer för förhör m.m. utomlands införs som ett särskilt avsnitt i lagen.

Jag har vidare övervägt om några kompletterade bestämmelser om överförande av frihetsberövade personer behöver tas in i de lagar som reglerar de olika typer av frihetsberövanden som nu är aktuella. Med ett undantag har jag funnit att några sådana regleringar inte behövs. Undantaget gäller

lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt där en särskild bestämmelse om tillgodoräknande av strafftid bör införas.

2.5 Beslut om ersättning till offentlig försvarare i utlämningsärenden

Regeringen avgör årligen omkring 25 ärenden som gäller utlämning enligt utlämningslagstiftningen. I några av dessa ärenden uppkommer frågor om ersättning till offentlig försvarare för arbete hos regeringen. Yrkandet om ersättning framställs i allmänhet efter det att beslut fattats i utlämningsärendet. Enligt den nuvarande ordningen avgörs dessa ersättningsfrågor av regeringen. Vid tingsrätterna avgörs motsvarande frågor i regel av ensamdomare. Med hänsyn till frågornas karaktär framstår det i flertalet fall som olämpligt att regeringen skall behöva ta ställning till dem. Jag föreslår därför att det införs en möjlighet för justitiedepartementet att fatta beslut om sådan ersättning.

2.6 Ikraftträdande m.m.

De föreslagna lagändringarna bör kunna träda i kraft den 1 april 1992. Några övergångsbestämmelser behövs enligt min mening inte.

Förslagen kommer inte att medföra några ökade kostnader för staten.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet
2. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt
3. lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott
4. lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet

Informationsutbyte

1 §

Paragrafen är oförändrad i förhållande till motsvarande bestämmelse i nu gällande lag. Det redaktionella tillägget har gjorts att en rubrik "Informationsutbyte" har införts före paragrafen.

Detta avsnitt i lagen är nytt. Det består av sex paragrafer som har samlats i tre skilda underavsnitt. Avsnitten har försetts med rubriker i syfte att göra reglerna mer överskådliga. I 2 – 5 §§ behandlas frågan om överförande av frihetsberövade personer till främmande stat. Regler om överförande av frihetsberövade personer till Sverige och transport av sådana personer genom Sverige finns i 6 – 7 §§.

Överförande av en frihetsberövad person till en främmande stat

2 §

I paragrafen anges att en person, som är berövad friheten, efter framställning från en främmande stat får överföras dit för förhör eller konfrontation i samband med förundersökning eller vid rättegång, om förhöret eller konfrontationen avser annat än den frihetsberövades egen brottslighet. De närmare bestämmelserna om under vilka förutsättningar ett sådant överförande får ske anges i 3 – 5 §§. Bestämmelsen uttrycker vad som är *utgångspunkten vid prövningen av en framställning*, nämligen att Sverige ger den ifrågavarande internationella rättshjälpen om det inte finns starka skäl som i det enskilda fallet talar emot att ge sådan rättshjälp. Sveriges inställning i dessa frågor ligger därmed i linje med bestämmelserna i den europeiska rättshjälpskonventionen. Det bör dock framhållas att lagen inte är tillämplig enbart i förhållande till de stater som har tillträtt rättshjälpskonventionen utan gäller även i förhållande till andra stater, oberoende av om något avtal om inbördes rättshjälp har träffats med staten eller inte.

Lagen gäller *alla typer av frihetsberövanden*, både sådana som är föranledda av att personen i fråga har begått brott och sådana som beror på att personen på grund av sitt psykiska tillstånd eller sina personliga förhållanden i övrigt har ansetts vara i behov av omhändertagande. Även kortvariga frihetsberövanden som kan förekomma i samband med domstolsförhandling (se t.ex. 5 kap. 9 § och 36 kap. 21 § RB) eller vid konkurs (6 kap. 9 § KL) omfattas av bestämmelserna, även om det i praktiken knappast kommer att bli aktuellt med överföranden i sådana situationer. Sannolikt är det i första hand personer som är intagna i kriminalvårdsanstalt samt häktade som kommer att begäras överförda till främmande stat med stöd av lagen. Men det kan också tänkas att en framställning kan avse personer som är omhändertagna enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, smittskyddslagen (1988:1472) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Även personer som har tagits i förvar med stöd av utlänningslagen (1989:529) omfattas av bestämmelserna.

Den frihetsberövades medverkan i den rättsliga processen i utlandet skall avse *förhör eller konfrontation*. Med förhör avses både förhör under förundersökning eller motsvarande och vittnesförhör eller förhör med målsägande under rättegång. Detsamma gäller konfrontation. Det innebär att framställningar enligt lagen kan härröra såväl från utländsk domstol som från utländsk polis eller åklagare. Regleringen överenstämmer i detta hänseende med vad som gäller enligt 1975 års tvångsmedelslag.

Överförande till en främmande stat får ske endast om den frihetsberövades närvaro behövs i en utredning eller rättegång om brott där *någon annan än han själv är misstänkt eller åtalad för brottet*. Lagen är således inte tillämplig om den främmande staten har för avsikt att genom utredningen eller rättegången lagföra den frihetsberövade. Om den frihetsberövade personen är medtilltalad eller misstänkt för brott som har ett samband med den gärning som avses i en framställning men som inte omfattas av framställningen, är det i och för sig möjligt att få till stånd ett överförande enligt lagen. Skyddet för den frihetsberövade ligger då i att denne alltid kan motsätta sig åtgärden och på så sätt förhindra att ett överförande sker (se 3 §). Om den stat som gör en framställning om överförande har tillträtt den europeiska rättshjälpskonventionen, har den frihetsberövade också ett immunitetsskydd mot lagföring m.m. som motsvarar bestämmelserna i 8 §.

3 §

I paragrafen anges förutsättningarna för avslag av en framställning om överförande. Samtliga de *grunder för avslag* som upptas i paragrafen har stöd i den europeiska rättshjälpskonventionen med de av Sverige gjorda förbehållen (se avsnitt 2.3). Av bestämmelsen framgår att ett avslag i vissa fall är obligatoriskt och att det i andra fall är fakultativt.

Enligt *första stycket* skall en framställning om överförande alltid avslås, om *den frihetsberövade inte samtycker till att överföras* till den främmande staten. Ett överförande kan alltså aldrig ske mot den frihetsberövade personens vilja. Skulle den frihetsberövade av någon anledning vägra ge klart besked om han samtycker till ett överförande eller inte, får hans inställning tolkas så att han inte har lämnat samtycke.

Om den frihetsberövade förklarar sig villig att medverka vid förhör eller konfrontation utomlands, kan en framställning emellertid avslås av andra skäl. Dessa grunder för avslag anges i första stycket 1 – 4.

Enligt *punkt 1* får en framställning avslås om ett överförande medför att *tiden för frihetsberövandet förlängs*. Beträffande flertalet frihetsberövanden gäller att en lovlig vistelse utanför den anstalt, sjukhus eller motsvarande där den frihetsberövade är omhändertagen i normalfallet inte medför att tiden för frihetsberövandet förlängs. Ett avslag på denna grund torde därför inte behöva förekomma annat än undantagsvis. Är den frihetsberövade intagen i kriminalvårdsanstalt skall enligt den föreslagna nya regeln i 43 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt tiden som den frihetsberövade vistas utomlands alltid inräknas i verkställighetstiden (se avnitt 4.2). Något avslag på denna grund kommer alltså inte att ske beträffande intagna i kriminalvårdsanstalt. Vid andra typer av frihetsberövanden, t.ex. häktning, medför inte heller ett överförande till en främmande stat att tiden för frihetsberövandet förlängs. Undantagsvis kan det emellertid finnas anledning att vägra ett överförande. Så kan t.ex. vara fallet om den frihetsberövade deltar i ett vårdprogram som inte är möjligt att avbryta vid den tid som framställningen avser utan att tiden för omhändertagandet förlängs (se t.ex. 20 § lagen, 1988:870, om vård av missbrukare i vissa fall). Även om den frihetsberövade själv har förklarat sig villig att medverka vid förhöret utomlands, kan det i

en sådan situation finnas skäl att avslå framställningen. Av paragrafens andra stycke framgår att myndigheterna i den främmande stat där förhöret eller konfrontationen äger rum skall försätta den frihetsberövade personen på fri fot, om tiden för frihetsberövandet skulle löpa ut under vistelsen i den främmande staten. Tiden för frihetsberövandet förlängs alltså inte i en sådan situation av att den frihetsberövade personen medverkar vid förhör m.m. utomlands och något avslag på den grunden kan således inte komma i fråga.

Enligt *punkt 2* kan en framställning avslås, om den frihetsberövades närvaro behövs i ett brottmål som handläggs här i landet. Det gäller i första hand sådana brottmål där den frihetsberövade själv är tilltalad men det kan också avse andra brottmål, t.ex. där den frihetsberövade skall höras som vittne eller målsägande. Är brottmålet utsatt till t.ex. häktnings- eller huvudförhandling under den tid som förhöret eller konfrontationen i den främmande staten skall äga rum, bör i regel en framställning avslås. Även om förhandlingsdagen ännu inte är bestämd men på goda grunder kan förutsättas äga rum inom den tid som framställningen avser, t.ex. om den frihetsberövade är anhållen och dagen för häktningsförhandling ännu inte är utsatt, kan en framställning avslås.

Enligt *punkt 3* kan en framställning avslås, om den gärning som avses med framställningen *inte motsvarar brott enligt svensk lag eller om den utgör ett politiskt eller militärt brott*. De två sistnämnda vägransgrunderna har direkt stöd i den europeiska rättshjälpskonventionen medan kravet på dubbel straffbarhet följer av de av Sverige gjorda förbehållen till konventionen (se avsnitt 2.3). Bestämmelsen har sin motsvarighet i flera andra lagar på brottmålsområdet, t.ex. 1 § lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol, 5 – 6 §§ lagen (1957:668) om utlämning för brott och 6 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

I *punkt 4* anges att en framställning kan avslås, om andra *tvingande skäl* talar mot ett överförande. Med tvingande skäl avses såväl omständigheter hänförliga till yttre förhållanden av ordre public-karaktär (jfr artikel 2 i rättshjälpskonventionen) som omständigheter kring den frihetsberövades person. Krig eller krigsrisk i den främmande staten kan vara skäl för att avslå en framställning om överförande. En sådan möjlighet till avslag grundar sig ytterst på att Sverige har ett ansvar för den frihetsberövades säkerhet, även i situationer när han tillfälligt vistas utomlands. Staten har också ett ansvar för att frihetsberövandet är effektivt och att det skall kunna fortgå sedan den frihetsberövade har återvänt från utlandet. Om den frihetsberövade är extremt rymningsbenägen och omständigheterna ger vid handen att rimliga garantier saknas för att han kan hållas i säkert förvar, kan en framställning avslås med stöd av den förevarande bestämmelsen. Ytterligare ett exempel kan vara att en person som är intagen för psykiatrisk tvångsvård inte bör lämna sjukvårdsinrättningen på grund av sin psykiska störning eller att han är i sådant tillstånd att han över huvud taget inte kan medverka i en rättegång utomlands.

Om en framställning om överförande bifalls, skall det enligt andra stycket framgå av beslutet när den frihetsberövade senast skall återföras till Sverige. Skall den frihetsberövade försättas på fri fot under tiden som han vistas

utomlands, t.ex. därför att tiden för det fängelsestraff som han är ådömd löper ut, skall även det anges i beslutet.

4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur *en framställning från främmande stat* om överförande av en frihetsberövad person skall göras, vem som beslutar och vad framställningen skall innehålla.

Enligt *första stycket* skall en framställning om överförande ges in till utrikesdepartementet. Den skall göras på diplomatisk väg, om inte Sverige i förhållande till den främmande staten har kommit överens om en annan ordning (se 5 § lagen, 1975:295, om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat). Framställningen prövas av regeringen.

I *andra stycket* anges under fyra punkter vad en framställning om överförande skall innehålla. Den skall innehålla bl.a. uppgifter om den frihetsberövade, var han är omhändertagen, vad förhöret eller konfrontationen i utlandet skall avse och hur lång tid den frihetsberövade behöver närvara i den främmande staten. Uppgifterna skall utgöra underlag vid prövningen av framställningen, och det är därför angeläget att de är fullständiga och korrekta. Inte minst med hänsyn till att den frihetsberövade själv skall kunna avgöra om han är villig att låta sig överföras till den främmande staten, är det angeläget att ofullständiga uppgifter i en framställning kompletteras innan yttrande inhämtas från den myndighet som avses i 5 §.

5 §

Om det inte är uppenbart att framställningen skall avslås, skall *yttrande inhämtas från den myndighet som svarar för omhändertagandet* av den frihetsberövade. Den myndighet som avses är den som har det faktiska ansvaret för den omhändertagne och som har tillagts beslutsbefogenheter rörande frihetsberövandet, dvs. fattar beslut om permission, frigivning m.m. Är den frihetsberövade intagen i kriminalvårdsanstalt, är det en kriminalvårdsmyndighet som skall yttra sig över framställningen. Gäller det en frihetsberövad person som är häktad, är det häktet och åklagaren som skall yttra sig över framställningen. För en person som är tvångsintagen för psykiatrisk vård eller med stöd av sociallagstiftningen eller smittskyddslagen är det den myndighet som enligt lagstiftningen förestår vården eller annars beslutar angående vården som skall höras.

Myndigheten skall i yttrandet lämna *upplysningar som kan vara av betydelse för prövningen av ansökan enligt 3 §*. Det betyder till en början att den frihetsberövades inställning till ett överförande enligt framställningen skall redovisas (3 § första stycket första meningen). I övrigt skall myndigheten yttra sig över sådana omständigheter som anges i de fakultativa avslagsgrunderna i 3 § första stycket och beträffande sådana uppgifter som anges i den paragrafens andra stycke.

6 §

Bestämmelsen tar sikte på den situationen att *en person som är berövad friheten utomlands förs över till Sverige* för att här i landet medverka vid en förundersökning i brottmål eller en rättegång. En framställning som gäller en sådan person får göras av den domstol eller åklagare där frågan om förhör eller konfrontation har aktualiserats. Inget hindrar givetvis att en advokat som t.ex. försvarar den som är misstänkt under förundersökningen själv initierar en sådan framställning genom att ta upp frågan med åklagaren (se 23 kap. 18 § RB). Framställningen skall ges in till utrikesdepartementet som vidarebefordrar den till den främmande staten. Någon särskild lagbestämmelse om det har inte ansetts nödvändig. Det är tillräckligt att komplettera det cirkulär (1968:32) till de allmänna domstolarna och åklagarna som utfärdades med anledning av Sveriges tillträde till rättshjälpskonventionen med en upplysning om att även denna form av internationell rättshjälp står till förfogande.

Åklagaren och domstolen får bedöma i varje enskilt fall om de kostnader, besvär och tidsutdräkt som är förenade med att föra över en frihetsberövad person från utlandet står i rimlig proportion till de alternativa bevismedel eller former för bevisupptagning som kan stå till buds. Av betydelse för frågan om ett överförande bör ske är givetvis också brottets svårhetsgrad. Avsikten är främst att s.k. nyckelvittnen i allvarliga brottmål skall kunna komma i fråga för överförande.

Enligt bestämmelsen skall den frihetsberövade personen vid ankomsten till Sverige tas i förvar av polismyndighet. En sådan bestämmelse är nödvändig, eftersom frihetsberövadet grundas på beslut av utländsk myndighet. Den frihetsberövade kommer därmed under vistelsen i Sverige att omfattas av lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. (se 18 § i den lagen).

Transport av en frihetsberövad person genom Sverige

7 §

I paragrafen ges regler om *transitering av frihetsberövade personer genom Sverige*.

Chefen för justitiedepartementet kan enligt *första stycket* meddela tillstånd till transport genom Sverige av en i främmande stat frihetsberövad person som skall överföras till en annan stat för förhör eller konfrontation. Transporten kommer i regel att ske genom den främmande statens försorg. I de fall svenska myndigheter skall medverka vid transporten får polisen vid behov ta den överförde i förvar.

Enligt *andra stycket* skall en framställning om transitering genom Sverige göras till utrikesdepartementet på diplomatisk väg, om staterna inte har kommit överens om annat (se 4 § första stycket).

8 §

Paragrafen motsvarar i sak den nuvarande 2 §. En rubrik "Immunitet för vissa vittnen m.fl." har införts före paragrafen.

4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

43 §

Paragrafen innehåller i första stycket bestämmelser om att intagna i kriminalvårdsanstalt i vissa situationer kan få tillstånd att lämna anstalten för att inställa sig t.ex. vid domstol, nämnd eller annan myndighet. Vid sådan inställelse skall enligt andra stycket tiden för inställelsen inräknas i verkställighetstiden.

I *andra stycket* föreslås nu ett tillägg av innebörd att en intagen som skall medverka vid förhör eller konfrontation i en främmande stat med stöd av lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet på motsvarande sätt skall få tiden utanför anstalten inräknad i verkställighetstiden.

Tredje stycket i paragrafen är oförändrat.

4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott

22 §

Den föreslagna ändringen har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.5.

4.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

20 §

Den föreslagna ändringen har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.5.

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet
2. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt
3. lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott
4. lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Lag om vittnesförhör med frihetsberövade personer i internationella förhållanden

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Den som är intagen i anstalt enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt får efter framställning från främmande stat överföras till den staten för vittnesförhör eller konfrontation enligt vad som föreskrivs i denna lag.

Vad som sägs i denna lag om intagen gäller även sådana frihetsberövade personer som omfattas av lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

2 § Överförande enligt 1 § får inte ske utan den intagnes samtycke. Överförande får heller inte ske om den gärning som framställningen avser inte motsvarar brott enligt svensk lag eller om den utgör ett politiskt eller militärt brott.

Överförande får vägras om den intagnes närvaro behövs i ett brottmål som handläggs här, om överförandet skulle kunna leda till att den intagnes vistelse i anstalt förlängs eller om andra tvingande skäl talar emot överförandet.

3 § En framställning om överförande skall ges in till utrikesdepartementet. Den skall göras på diplomatisk väg om inte Sverige i förhållande till den främmande staten har kommit överens om annan ordning.

4 § Framställningen skall innehålla uppgift om den intagnes namn, brottets beskaffenhet, tid och plats för brottet och vad vittnesförhöret eller konfrontationen avser.

Av framställningen skall vidare framgå under hur lång tid den intagnes närvaro behövs i den främmande staten.

5 § Framställningen skall av utrikesdepartementet genast överlämnas till kriminalvårdsstyrelsen som, efter hörande av riksåklagaren, prövar framställningen och överlämnar beslutet jämte handlingarna i ärendet till utrikesdepartementet.

Om framställningen avser en person som är anhållen eller häktad på grund av misstanke om brott skall prövningen göras av riksåklagaren. Utrikesdepartementet skall i sådant fall genast överlämna framställningen till riksåklagaren, som prövar den och överlämnar sitt beslut jämte handlingarna i ärendet till utrikesdepartementet.

Om framställningen bifalls skall det av beslutet framgå när den intagne skall återföras till Sverige eller, i förekommande fall, försättas på fri fot.

6 § En i främmande stat frihetsberövad person som efter framställning från svensk domstol eller åklagare överförs till Sverige för vittnesförhör eller konfrontation skall tas i förvar av polismyndigheten.

7 § Chefen för utrikesdepartementet kan meddela tillstånd till transport genom Sverige av en i främmande stat frihetsberövad person som skall överföras till en annan stat för vittnesförhör eller konfrontation. Meddelas sådant tillstånd får polismyndigheten vid behov ta den överförde i förvar.

Tillstånd får inte meddelas om transporten avser en svensk medborgare såvida inte förhöret skall äga rum i Danmark, Finland, Island eller Norge.

En framställning som avses i första stycket skall göras på diplomatisk väg.

Förteckning över remissinstanserna

Yttranden över departementspromemorian (Ds Ju 1987:12) har avgetts av justitiekanslern, riksåklagaren, domstolsverket, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, generaltullstyrelsen, riksskatteverket, kronofogdemyndigheten i Stockholm, Svea hovrätt, hovrätten för Övre Norrland, Stockholms, Huddinge, Malmö, Göteborgs, Trelleborgs och Sundsvalls tingsrätter, riksdagens ombudsmän, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges statsåklagare, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges länspolischefer och Föreningen Sveriges polischefer.

Lagrådsremissens lagförslag

1 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet

Härigenom förskrivs i fråga om lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet

dels att nuvarande 2 § skall betecknas 8 §,

dels att det i lagen skall införas sex nya paragrafer, 2 – 7 §§, samt närmast före 1, 2, 6, 7 och 8 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Informationsutbyte
	1 §
Har en svensk myndighet fått upplysningar eller bevismaterial från en främmande stat för att användas vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott och gäller på grund av överenskommelse med den främmande staten villkor som begränsar möjligheten att utnyttja materialet, skall svenska myndigheter följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.	
	Vittnesförhör m.m. med frihetsberövade personer
	Överförande av en frihetsberövad person till en främmande stat
	2 §
	En person i Sverige, som är berövad friheten, får efter framställning från en främmande stat föras över till den staten för förhör eller konfrontation i samband med förundersökning eller vid rättegång, om förhöret eller konfrontationen avser annat än den frihetsberövades egen brottslighet.
	3 §
	En framställning om överförande skall avslås, om den frihetsberövade inte samtycker till åtgärden. En framställning får också avslås,
	1. om ett överförande medför att tiden för frihetsberövandet förlängs,
	2. om den frihetsberövades närvaro behövs i ett brottmål som handläggs här i landet,

3. om den gärning som framställningen avser inte motsvarar brott enligt svensk lag eller om den utgör ett politiskt eller militärt brott, eller

4. om andra tvingande skäl talar mot ett överförande.

Om framställningen bifalls, skall det framgå av beslutet när den frihetsberövade senast skall återföras till Sverige eller, i förekommande fall, försättas på fri fot.

4 §

En framställning om överförande skall på diplomatisk väg ges in till utrikesdepartementet, om inte Sverige i förhållande till den främmande staten har kommit överens om en annan ordning. Framställningen prövas av regeringen.

Framställningen skall innehållauppgift om

1. den frihetsberövades namn och var han är omhändertagen,

2. den brottsliga gärningen samt tid och plats där den ägde rum,

3. vad förhöret eller konfrontationen skall avse, och

4. hur lång tid den frihetsberövade behöver närvara i den främmande staten.

5 §

Om det inte är uppenbart att framställningen skall avslås, skall yttrande inhämtas över framställningen från den myndighet som svarar för omhändertagandet av den frihetsberövade, Myndigheten skall i yttrandet lämna de upplysningar som kan vara av betydelse för prövningen av ansökan enligt 3 §.

Överförande av en frihetsberövad person till Sverige

6 §

En i främmande stat frihetsberövad person som efter framställning från en svensk domstol eller åklagare förs över till Sverige för förhör eller konfrontation skall tas i förvar av polismyndighet.

Transport av en frihetsberövad person genom Sverige

7 §

Chefen för justitiedepartementet kan meddela tillstånd till transport genom Sverige av en i främmande stat frihetsberövad person som skall föras över till en annan stat för förhör eller konfrontation. Meddelas sådant tillstånd, får polismyndigheten vid behov ta den överförde i förvar.

En framställning som avses i första stycket skall göras i den ordning som anges i 4 § första stycket.

Immunitet för vissa vittnen m.fl.

8 §

I den utsträckning det har avtalats i en överenskommelse som Sverige har ingått med främmande stat, får den som efter kallelse i enlighet med överenskommelsen har rest in i Sverige från den främmande staten för att höras eller på annat sätt medverka vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott inte lagföras, berövas sin frihet eller på annat sätt underkastas inskränkning i denna på grund av handling, underlåtenhet eller dom som härrör från tiden före inresan i Sverige och som, när det gäller en tilltalad, inte är avsedd med kallelsen.

Immuniteten upphör om den som rest hit stannar kvar i Sverige trots att han haft möjlighet att lämna landet under en sammanhängande tid av femton dagar från det att han har fått besked från myndigheten om att hans närvaro inte längre krävs, eller om han, efter att ha lämnat landet, återvänder hit.

Innehåller överenskommelsen bestämmelse att immuniteten skall ha mindre omfattning än som nu angetts, gäller i stället den bestämmelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

2 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 43 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
43 §	
Intagen skall inställas vid domstol eller vid nämnd som avses i 37 kap. brottsbalken, om domstolen eller nämnden begär det. Begär annan myndighet att intagen skall inställas inför denna, prövar kriminalvårdsstyrelsen om det skall ske. I anslutning till inställelse varom nu är fråga får intagen tillfälligt placeras i allmänt häkte, om det behövs av säkerhetsskäl.	
Tiden för inställelse som avses i första stycket inräknas i verkställighetstiden.	Tiden för inställelse som avses i första stycket inräknas i verkställighetstiden. *Detsamma gäller tid som intagen vistas utanför anstalt med stöd av 2 § lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet.*
Åtalas intagen, skall han på begäran erhålla den lättnad i verkställigheten som erfordras för utförande av hans talan i målet.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1991-10-15

Närvarande: f.d. regeringsrådet Bengt Hamdahl, justitierådet Hans-Gunnar Solerud, regeringsrådet Anders Swartling.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 12 september 1991 har regeringen på hemställan av statsrådet Freivalds beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet, m.m.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Håkan Lavén.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Innehållsförteckning

Proposition ... 1
Propositionens huvudsakliga innehåll ... 1
Propositionens lagförslag ... 2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 24 oktober 1991 8
1 Inledning ... 8
2 Allmän motivering ... 9
2.1 Bakgrund ... 9
2.2 Närmare om den europeiska rättshjälpskonventionen... 10
2.3 Bör det svenska förbehållet återkallas? ... 11
2.4 En lagreglering om överförande av frihetsberövade personer för förhör m.m. utomlands ... 14
2.5 Beslut om ersättning till offentlig försvarare i utlämningsärenden ... 19
2.6 Ikraftträdande m.m. ... 19
3 Upprättade lagförslag ... 19
4 Specialmotivering ... 19
4.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet ... 19
4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt ... 25
4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott ... 25
4.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge. 25
5 Hemställan ... 25
6 Beslut ... 26

Bilagor

1. Promemorians lagförslag ... 27
2. Förteckning över remissinstanserna ... 28
3. Lagrådsremissens lagförslag ... 29
4. Lagrådets yttrande ... 33